

Правосвідомість (як індивідуальна, так і групова та суспільна) взаємопов'язана та взаємодіє з іншими формами суспільної свідомості – насамперед із мораллю та політикою, відображає правове буття та соціально-економічні закономірності існування суспільства, рівень його розвитку, обумовлює поведінку правових суб'єктів, об'єднує уявлення, судження, почуття, емоції, які характеризують ставлення соціальних суб'єктів до дійсного та уявного права, впливає на позитивне право і водночас істотно залежить від нього. Для кожного виду правосвідомості (професійної чи повсякденної, наукової (теоретичної) чи емпіричної та інших) характерні свої особливості, структурна організація, домінування тих або інших ціннісних орієнтацій та установок, інтересів, потреб, пріоритетів, ідеалів тощо. Усвідомлення природного права має важливий характер з огляду на наявну потребу правової науки у розкритті та осмисленні його істинної сутності та враховуючи актуальну дискусію щодо його першоджерел. Так, базові правові цінності (свобода, рівність, справедливість, благо, порядок) водночас визнаються основними характеристиками природного права поряд із його іншими важливими іманентними властивостями та принципами (зокрема, у сфері дії кримінального закону – це такі конкретизуючі щодо основних правових принципів засади судочинства, розгляду та провадження справ як презумпція невинуватості, публічність, диспозитивність, гласність і відкритість судового розгляду справ, забезпечення доведеності вини, обов'язковість рішень суду, змагальність сторін, підтримання державного обвинувачення, повага до сфери приватного життя особи та людської гідності, особиста недоторканність та недоторканність житла, таємниця спілкування, свобода від самовикриття та викриття близьких родичів та членів сім'ї, недопущення подвійного притягнення до відповідальності за одне і те саме діяння, право на захист, доступ до правосуддя, безпосередність дослідження свідчень і доказів, забезпечення права на оскарження дій чи бездіяльності та інші), що виразно свідчить про необхідність її подальшого вивчення із застосуванням семіотико-правової методології та відповідного категоріального апарату.

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОНИХ ОРГАНІВ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Запорожцева Г.Є.,

професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент

13 квітня 2012 року Верховною Радою України прийнято новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі - новий КПК), в котрому законодавцем зроблено спробу запровадити і врегулювати новий інститут – «Негласні слідчі (розшукові) дії». Новий КПК змінює ситуацію докорінно. Ті дії, що раніше в теорії ОРД були визначено як «оперативно-розшукові заходи», нині на законодавчому рівні закріплено під назвою – «негласні слідчі (розшукові) дії». Новелою нового УПК стало визначення правової природи процесуального інституту негласних розшукових дій слідчого як різновиду кримінально-процесуальних дій, котрі спрямовані на забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень. [Глава 21. КПК, 1]

Слід зазначити, що розшукова діяльність слідчого вже давно є предметом наукових дискусій серед криміналістів. Перше спеціальне дослідження проблематики розшуку в криміналістиці та слідчій практиці виконав В. І. Попов [2], який дійшов висновку, що розшук – це система оперативних дій з виявлення розшукуваної особи, а слідчий розшук є розшуком особи,

звинуваченої в учиненні злочину. Але до сьогодні психологічне забезпечення розшукової діяльності слідчого не було предметом наукового дослідження.

Інтегративний і диференційний характер предмета специфічних юридико-психологічних знань, що використовується при психологічному забезпеченні розшукової діяльності в кримінальному провадженні, на наш погляд, зумовлено системою знань, що знаходяться на межіправових (юридичних) та психологічних наук, а точніше, на стику теорії ОРД, криміналістики та юридичної психології. Більше того, в подальшому ми будемо говорити ще й про педагогічні знання (андрагогіку), які слід використовувати в розшуковій діяльності як щодо суб'єкту, так і до об'єкту кримінального провадження.

З метою вивчення методологічних засад психологічного забезпечення розшукової діяльності кримінального провадження, ми вирішили проаналізувати дослідження українських вчених за періодвідзачаткування наказом ВАК України (у 1997 р.) спеціальні 19.00.06. – «Юридична психологія». Результати аналізу показали, що за період було проведено більше сотні досліджень[6]. Всі ці дослідження нами було систематизовано відповідно чотирьомнапрямам Концепції психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності, а саме: професійний психологічний відбір; психологічне супроводження проходження служби; професійно-психологічна підготовка; психологічне супроводження оперативно-службової діяльності. [3] Проведений аналіз наукових робіт виявив таку характерну особливість як інтенсивний розвитоккелінійних методів дослідження складних соціальних систем. Ще однією виявленою нами тенденцією було те, що з'явилася нагальна потреба в синтезі та узагальненні одержаних результатів, нових знань, методів та можливостей, які часто виникають на перетині різних наукпсихології, педагогіки і юриспруденції.

Наше дослідження генезису психологічного забезпечення розшукової діяльності кримінального провадження, показало, що простого механічного об'єднання різних знань в одній науковій сфері для її розвитку не вистачає. [4]На сьогодні для дослідження зазначеного напрямку використовується або синтетичний або інтегративний підхід, на наш погляд, потрібен кардинально новий – синергетичний. У даному випадку ми будемо говорити про синергетичну методологію міждисциплінарних досліджень, яку Е. Ласло розглядав як трансдисциплінарний зв'язок реальності, на відміну від вертикального причинно-наслідкового зв'язку дисциплінарної методології.Що ж стосується монодисциплінарного підходу, то з цього приводу М.В. Костицький зазначає: «У силу об'єктивних процесів інтеграції-диференціації наукового знання, які почалися у другій половині ХХ ст., а нині починає домінувати інтегративний аспект процесу, монодисциплінарний підхід до пізнання майже неможливий» [5 С.14].

Прямо протилежний монодисциплінарному підходу є синергетичний підхід (міждисциплінарний) в найрізноманітніших галузях людської діяльності. Це принципово інший, холистичний спосіб структурування реальності, де панує швидше поліморфізм, ніж казуальнийпервень.Суть синергетичного підходу, котрийми пропонуємо, розширює діадну систему юридичної психології «людина - право» і веде нас до тріадної системи «людина-право-людина», що в кінцевому рахунку визначає більш точне місце знаходження професії працівника правоохоронних органів в системі професій за А.А. Климовим. З метою уникнення різночитань ми пропонуємо трансформувати з двох діадних систем одну тріадну, а саме: «людина-право» + «людина-людина» = «людина-право-людина», при цьому з одного боку ми бачимо людину-фахівця, тобто суб'єкта (С) правоохоронної діяльності, а з іншої людину, що стала об'єктом (О) діяльності, яка врегульована нормами права.

Зазначена схема дозволяє по-іншому побачити систему психологічного забезпечення розшукової діяльності при розкритті та розслідуванні злочинів:

